

IV. Témakör: A nyelvi szintek

11. Tétel: A helyesírás

I.

A magyar helyesírás rendszerszerűsége, jellemzői

A helyesírás valamely nyelvnek közmegegyezésen alapuló szabályozott eljárás módja, illetve az ezt rögzítő szabályok rendszere. A következetes, mindenki által használt és megértett írásmód iránti igény egyidős az írással. Ezért törekszik minden nép helyesírásának egységesítésére.

Az írás a közlendők rögzítése látható jelekkel. A helyesírás valamely nyelv írásának közmegállapodáson alapuló és közérdekből szabályozott módja, illetőleg az ezt tükröző, rögzítő és irányító szabályrendszer.

A magyar helyesírás jellemzői:

A magyar helyesírás azoknak az elveknek és szabályoknak az összessége, amik a szavak, a szó szerkezetek, a mondatok és a szövegek helyes leírásához szükségesek.

a) Írásunk betűíró rendszerű, mert legkisebb egységei nem szavakat vagy szótagokat rögzítő írásjegyek, hanem hangokat jelölő betűk.

b) Írásunk a latin betűs írások közé tartozik, mert a sajátos magyar betűsor a latin betűkészletből alakult ki.

c) A magyar írás hangjelölő, mert betűi legtöbbször a kiejtett hangokat jelölik.

d) A magyar helyesírás értelemtükröző. Az értelemtükröztetés az egész helyesírást átszövő rendszerszerűséget, a szabályok egymással összefüggő rendszerét jelenti. Helyesírásunk sokat tükröz a magyar nyelv rendszeréből: a szóalakokban általában ragaszkodunk a szóelemek feltüntetéséhez; az írásmóddal érzékeltetjük a tulajdonnevek különféle fajtáit; a különírás és az egybeírás révén megkülönböztetjük egymástól a szókapcsolatokat és az összetételeket; az összetett szavak elválasztásakor tekintettel vagyunk az összetételi tagok határára; stb. Mindez hozzásegít a közölnivaló árnyalt kifejezéséhez és értelmezéséhez.

e) A magyar helyesírás nyelvkövető jellegű, mivel a nyelv történetében végbement változásokat tükrözi a magyar helyesírás. Például a kiejtésnek megfelelően és a szóelemek feltüntetését mellőzve írjuk le a kesztyű, lélegzik és lagzi szavakat. Ha az idegen szavak jövevényszavakká válnak, a magyaros írásmódra térünk át. A magyar kiejtésnek megfelelően írjuk le például a nejlon, a zsúri, és a diszko szavakat.

A magyar helyesírás nem merev szabályokra épül.

Helyesírásunk alapelvei rugalmas kölcsönhatásban vannak. Előfordul, hogy egyszerre, együtt érvényesülnek, más esetben csupán az egyik határozza meg egy adott szó helyesírását.

Helyesírásunk rendszere a helyesírási alapelvekre épül, vagyis azokra az eljárásokra, amelyek szerint a szavainkat és a szóalakjainkat leírjuk.

A négy alapelv:

1. a kiejtés,
2. a szóelemzés,
3. a hagyomány,
4. az egyszerűsítés elve.

Szabályváltozás: A magyar helyesírás szabályainak új kiadása alapján: (12. kiadás, 2015.)

A magyar helyesírás szabályai, 12. kiadás, 2015.

Az Akadémiai Kiadó hozzájárulásával.

Érvényes: 2015. szeptember 1-jétől

Szabályváltozás. „A toldalékolás következtében egymás mellé kerülő három azonos mássalhangzót jelölő betűt kettőzöttre egyszerűsítjük, például: *orra* (= *orr + ra*) [...]” A szabály második része azonban változott, az új rész így hangzik: „A szabály nem érvényesíthető a tulajdonnevekre **(még akkor sem, ha kisbetűs elemükről van szó)** [...]: *Hermann-nál, Széll-lel, Tarr-ról, Wittmann-né; Bernadett-től, Mariann-nal; Bonnnal, Bükk-kelel, Tallinn-nak; Elzett-tel, Knorr-ral; Blikk-kelel, Szerelmes szonett-tel* [...]” [A tulajdonnevek toldalékolásakor tehát egységesen **nem érvényesül az egyszerűsítés**, a korábban az egyszerűsítés alá tartozó magyar utónevek körében (pl. *Bernadettől* → *Bernadett-től*), illetve a korábban nem szabályozott esetekben sem (pl. *Blikk-kelel, Szerelmes szonett-tel*)].

Ezután a *-fajta, -féle, -nemű, -rét, -rétű, -szerű* szavakat nem képzőszerű utótagnak, hanem utótagnak, azaz összetételi tagnak tekintjük. „A *-fajta, -féle, -nemű, -rét, -rétű, -szerű* stb. utótagot a közszókkal egybeírjuk, például: *másfajta, tízféle* (de: *10-féle*), *többféle, egynemű, negyedréte, sokrétű, gipszszerű, nagyszerű*.” – Ebből az következik, hogy ha a *-szerű* utótag *sz* végű szóhoz járul, nem egyszerűsítjük a kétjegyű betűket.

május; május elseje v. 1. v. 1-je; május elseji v. elsejei v. 1-i v. 1-ji v. 1-jei, május elsején v. 1-én v. 1-jén

A következőket, mindenki által használt és megértett írásmód iránti igény egyidős az írással. Ezért törekszik minden nép a helyesírásának az egységesítésére. A magyar nyelvben ezt a törekvést szolgálják a helyesírási alapelvek. Ezek nem merev szabályok, az iménti példák bizonyítják, hogy egymással rugalmas kölcsönhatásban vannak. Előfordul, egyszerre, együtt érvényesülnek, más esetben csupán az egyik határozza meg az adott szó helyesírását.